ĢENERĀLADVOKĀTES LAILAS MEDINAS
SECINĀJUMI,
sniegti 2024. gada 18. janvārī [1]

Lieta C-450/22

***Caixabank, S.A.*, kas ir *Bankia, S.A.* un *Banco Mare Nostrum, S.A.* tiesību pārņēmēja,**
***Caixa Ontinyent, S.A.*,**
***Banco Santander, S.A.*, kas ir *Banco Popular Español, SA* un *Banco Pastor, S.A.* tiesību pārņēmēja,**
***Targobank, S.A.*,**
***Credifimo, S.A.U.*,**
***Caja Rural de Teruel, S.C.C.*,**
***Caja Rural de Navarra, S.C.C.*,**
***Cajasiete Caja Rural, S.C.C.*,**
***Caja Rural de Jaén, Barcelona y Madrid, S.C.C.*,**
***Caja Laboral Popular, S.C.C. (Kutxa)*,**
***Caja Rural de Asturias, S.C.C.*,**
***Arquia Bank, S.A.*, iepriekš *Caja de Arquitectos, S.C.C.*,**
***Nueva Caja Rural de Aragón, S.C.C.*,**
***Caja Rural de Granada, S.C.C.*,**
***Caja Rural del Sur, S.C.C.*,**
***Caja Rural de Albacete, Ciudad Real y Cuenca, S.C.C. (Globalcaja)*,**
***Caja Rural Central, S.C.C.* un citi,**
***Unicaja Banco, S.A.*, kas ir *Liberbank, S.A.* un *Banco Castilla la Mancha, S.A.* tiesību pārņēmēja,**
***Banco de Sabadell, S.A.*,**
***Banca March, S.A.*,**
***Ibercaja Banco, S.A.*,**
Banca Pueyo, S.A.
pret
***ADICAE*,**
***M.A.G.G.*,**
***M.R.E.M.*,**
***A.B.C.*,**
***Óptica Claravisión, S.L.*,**
***A.T.M.*,**

[1] Oriģinālvaloda – angļu.

F.A.C.,
A.P.O.,
P.S.C.,
***J.V.M.B.*, kas ir *C.M.R.* tiesību pārņēmēja**

(*Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa, Spānija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Direktīva 93/13/EEK – Līgumi, kas noslēgti starp pārdevējiem vai piegādātājiem un patērētājiem – Kolektīvā tiesvedība – Prasība par noteikuma izmantošanas izbeigšanu un atlīdzināšanas prasība – Hipotekārie līgumi, kas noslēgti ar ļoti daudzām bankām un patērētājiem – Noteikums par procentu likmes minimumu, ar kuru ierobežo procentu likmes mainīgumu – Abstrakta pārskatāmības pārbaude – Jēdziens "samērā informēts, uzmanīgs un apdomīgs vidusmēra patērētājs"

I. Ievads

1. Līguma noteikumu pārskatāmības prasībai ir būtiska loma, nodrošinot patērētāju efektīvu aizsardzību atbilstoši Direktīvai 93/13/EEK [2]. Līguma noteikumu pārskatāmības izvērtēšana ietver ne tikai formālus, bet arī materiālus kritērijus. Patērētājam ir jāspēj pilnībā saprast līguma noteikumus un to ekonomiskās sekas. Tiesas judikatūrā par pārskatāmības prasību izmantotā materiālā pieeja ir aprakstīta doktrīnā kā "pakāpeniska virzīšanās uz [..] labklājībā balstītu pieeju jautājumam par negodīgiem līguma noteikumiem" [3].

2. Pamatlietā tiek uzdots jautājums, vai līguma noteikumu pārskatāmības pārbaude tiesā ir iespējama saistībā ar kolektīvās tiesiskās aizsardzības procedūru un – tādā gadījumā – saskaņā ar kādiem nosacījumiem un izmantojot kādu metodi. Tiesai būs arī jāizsakās par jēdzienu "vidusmēra patērētājs" saistībā ar kolektīvo tiesvedību, kas ir raksturojama kā liela mēroga tiesas prāva, kurā iesaistītas ļoti daudzas finanšu iestādes un līgumi.

II. Atbilstošās tiesību normas

Savienības tiesības

Direktīva 93/13

3. Direktīvas 93/13 4. pantā ir noteikts:

"1. Neskarot 7. pantu, līguma noteikuma negodīgumu izvērtē, ņemot vērā preču vai pakalpojumu raksturu, attiecībā uz ko līgums noslēgts, un atsaucoties uz visiem apstākļiem līguma slēgšanas brīdī, kas ar to bijuši saistīti, kā arī visiem pārējiem līguma noteikumiem vai citu līgumu, no kā tas ir atkarīgs.

[2] Padomes Direktīva (1993. gada 5. aprīlis) par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos (OV 1993, L 95, 29. lpp.).

[3] Howells, G., Twigg-Flesner, C., un Wilhelmsson, T., *Rethinking EU Consumer Law*, Londona, Routledge, 2017, 153. lpp.

2. Noteikumu negodīguma novērtējums neattiecas ne uz līguma galvenā priekšmeta definīciju, ne arī [uz] cenas un atlīdzības atbilstīgumu pakalpojumiem vai precēm, kas par to saņemtas, ciktāl šie noteikumi ir vienkāršā, skaidri saprotamā valodā."

4. Atbilstoši Direktīvas 93/13 5. pantam:

"Līgumos, kuros visi vai atsevišķi patērētājam piedāvāti noteikumi ir rakstveidā, šiem noteikumiem vienmēr jābūt sastādītiem vienkāršā, skaidri saprotamā valodā. Ja rodas šaubas par kāda noteikuma nozīmi, priekšroka dodama interpretācijai, kas ir vislabvēlīgākā patērētājam. Šos noteikumus par interpretāciju nepiemēro 7. panta 2. punktā noteikto procedūru kontekstā."

5. Direktīvas 93/13 7. pantā ir noteikts:

"1. Dalībvalstis nodrošina, ka patērētāju un konkurentu interesēs pastāv adekvāti un efektīvi līdzekļi, lai novērstu negodīgu noteikumu ilgstošu izmantošanu pārdevēju vai piegādātāju ar patērētājiem noslēgtos līgumos.

2. Šā panta 1. punktā minētie līdzekļi ietver noteikumus, saskaņā ar kuriem personas vai iestādes, kurām atbilstoši valsts tiesībām ir likumīgas intereses patērētāju aizsardzībā, var saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem iesniegt prasību tiesā vai kompetentās pārvaldes iestādēs, lai panāktu lēmumu par to, vai līguma noteikumi, kas sastādīti vispārējai izmantošanai, ir negodīgi, un lai minētās personas vai iestādes varētu piemērot atbilstošus un efektīvus līdzekļus šo noteikumu ilgstošas izmantošanas novēršanai.

3. Pienācīgi ņemot vērā valstu tiesību aktus, 2. punktā minētos tiesiskās aizsardzības līdzekļus var atsevišķi vai kopā vērst pret vairākiem pārdevējiem vai piegādātājiem vienā un tajā pašā tautsaimniecības nozarē, vai to apvienībām, kuras izmanto vai iesaka izmantot tos pašus vispārējos līguma noteikumus vai līdzīgus noteikumus."

Spānijas tiesības

Likums Nr. 7/1998

6. 1998. gada 13. aprīļa *Ley 7/1998 sobre condiciones generales de la contratación* (Likums 7/1998 par vispārējiem līgumu noteikumiem) (1998. gada 14. aprīļa *BOE* Nr. 89), redakcijā, kas ir piemērojama pamatlietā (turpmāk tekstā – "*LCGC*"), 12. pantā ir noteikts:

"1. Ir jābūt iespējai celt prasības par noteikuma izmantošanas izbeigšanu un par atlīdzinājumu saistībā ar to, ka ir izmantoti vai ir ieteikts izmantot vispārīgos noteikumus, kas ir pretrunā šim tiesību aktam vai citiem obligātiem vai aizliedzošiem tiesību aktiem.

2. Prasību par noteikuma izmantošanas izbeigšanu ceļ ar mērķi panākt, lai spriedumā atbildētājam tiktu noteikts pienākums svītrot no vispārīgajiem noteikumiem tādus noteikumus, kas pasludināti par spēkā neesošiem, un atturēties no to turpmākas izmantošanas, atkarībā no apstākļiem nosakot un precizējot līguma saturu tā, lai tas būtu uzskatāms par spēkā esošu un saistošu.

Saistītu prasību atgūt maksājumus, kas veikti saskaņā ar šādiem vispārīgiem noteikumiem, papildu prasības veidā var apvienot ar prasību par noteikuma izmantošanas izbeigšanu, kā arī ar prasību atlīdzināt zaudējumus, kas radušies šādu noteikumu piemērošanas rezultātā."

7. *LCGC* 17. pantā ir paredzēts:

"1. Prasību par noteikuma izmantošanas izbeigšanu var celt pret jebkuru pārdevēju vai piegādātāju, kurš izmanto par spēkā neesošiem atzītus vispārīgos noteikumus.

[..]

4. Iepriekšējos punktos minētās prasības var celt kopīgi pret vairākiem vienā tautsaimniecības nozarē strādājošiem pārdevējiem vai piegādātājiem vai pret to apvienībām, ja tie izmanto vai rekomendē izmantot identiskus vispārīgos noteikumus, kas atzīti par spēkā neesošiem."

Karaļa leģislatīvais dekrēts 1/2007

8. Saskaņā ar *texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias* (Vispārīgā likuma par patērētāju un lietotāju aizsardzību un citu papildu likumu konsolidētā versija), kas apstiprināta ar 2007. gada 16. novembra *Real Decreto Legislativo 1/2007* (Karaļa leģislatīvais dekrēts Nr. 1/2007) (2007. gada 30. novembra *BOE* Nr. 287), redakcijā, kas ir piemērojama pamatlietā, 53. pantu prasības par noteikuma izmantošanas izbeigšanu mērķis ir panākt, lai spriedumā atbildētājam noteiktu pienākumu pārtraukt konkrētu rīcību un aizliegtu tās atkārtošanu nākotnē. Tāpat arī prasību var celt, lai aizliegtu kādu rīcību, kas prasības celšanas brīdī jau beigusies, ja pastāv pietiekamas norādes par to, ka tā var nekavējoties atkārtoties. Ja ir iesniegts pieteikums pasludināt spēkā neesamību un atcelšanu, jebkādai prasībai par noteikuma izmantošanas izbeigšanu var pievienot prasību par pienākumu neizpildi, prasību par līguma izbeigšanu vai atcelšanu vai prasību atgūt maksājumus, kas veikti, pamatojoties uz rīcību, nosacījumiem vai vispārīgiem noteikumiem, kuri atzīti par negodīgiem vai nepārskatāmiem.

Likums Nr. 1/2000

9. 2000. gada 7. janvāra *Ley 1/2000 de enjuiciamiento civil* (Likums Nr. 1/2000 – Civilprocesa kodekss) (2000. gada 8. janvāra *BOE* Nr. 7, 575. lpp.), redakcijā, kas ir piemērojama pamatlietā, 72. pantā ir noteikts, ka var apvienot un vienlaicīgi skatīt prasības, ko viens tiesību subjekts cēlis pret vairākiem tiesību subjektiem vai vairāki pret vienu, ja vien starp šīm prasībām pastāv saikne priekšmeta vai pamatojuma dēļ. Uzskatāms, ka priekšmets vai pamatojums ir identiski vai saistīti, ja prasības ir balstītas uz vieniem un tiem pašiem faktiem.

III. Īss pamatlietas faktisko apstākļu un tiesvedības izklāsts

10. *Asociación de Usuarios de Bancos, Cajas de Ahorros y Seguros de España (ADICAE)* (Spānijas Banku, krājkasu un apdrošinātāju pakalpojumu izmantotāju apvienība, turpmāk tekstā – "*ADICAE*") cēla tiesā kolektīvu prasību par noteikuma izmantošanas izbeigšanu pret 44 finanšu iestādēm, kuras darbojas Spānijā. Prasības pieteikumā *ADICAE* lūdza uzdot, lai šīs iestādes savos mainīgas likmes hipotekārā aizdevuma līgumos izbeidz izmantot līguma vispārīgu noteikumu, kas ierobežo mainīgo procentu likmi, lai tā nenokristos zemāk par noteiktu robežvērtību

(“noteikums par procentu likmes minimumu”). Turklāt *ADICAE* prasībai par noteikuma izmantošanas izbeigšanu pievienoja prasību atgūt maksājumus, kas veikti saskaņā ar šo noteikumu. *ADICAE* divas reizes lūdza pievienot vēl citus atbildētājus savai prasībai, tādējādi kopējais atbildētāju skaits pieauga līdz 101 atbildētājam.

11. Pirmās instances tiesa atzina šo prasību par pieņemamu. Pēc aicinājumiem valsts plašsaziņas līdzekļos kolektīvās prasības prasījumu atbalstam lietā personīgi iestājās 820 patērētāji.

12. Ar pirmās instances tiesas spriedumu prasību daļēji apmierināja, izņemot attiecībā uz trim finanšu iestādēm, un atzina, ka hipotekārā aizdevuma līgumu vispārīgajos noteikumos ietvertais noteikums par procentu likmes minimumu (*clausulas suelo*) nav spēkā. Ar šo spriedumu attiecīgajām finanšu iestādēm tika uzdots svītrot attiecīgo noteikumu no līgumiem un izbeigt to izmantot nepārskatāmā veidā. Tāpat tām tika uzdots arī atmaksāt summas, kas nepamatoti samaksātas saskaņā ar šiem noteikumiem, no *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa, Spānija) 2013. gada 9. maija sprieduma publicēšanas datuma.

13. Atbildētājas bankas pārsūdzēja pirmās instances tiesas spriedumu *Audiencia Provincial de Madrid* (Madrides provinces tiesa, Spānija), kas noraidīja lielāko daļu pārsūdzību. Spriedumā šī tiesa noteica līguma noteikumu pārskatāmības vērtēšanas metodi saistībā ar kolektīvajām prasībām (abstrakta pārbaude). Konkrētāk, tā atzina, ka ir jānosaka, vai finanšu iestāde ir slēpusi vai nepareizi norādījusi attiecīgā noteikuma ekonomiskās sekas. Tā uzskatīja, ka šāda slēpšana vai nepareiza norādīšana notiek, ja bankas noteikumu par procentu likmes minimumu nenorāda līdzvērtīgi citiem noteikumiem, kuriem vidusmēra patērētājs pievērš uzmanību, galvenokārt tiem, kuros noteikta līguma cena.

14. *Audiencia Provincial de Madrid* (Madrides provinces tiesa) uzskaitīja vairākas prakses, kas varētu liecināt par apstrīdētā noteikuma nepārskatāmību. Tika norādītas it īpaši šādas prakses: pirmkārt, noteikums par procentu likmes minimumu ir sniegts kopā ar informāciju, kas nav saistīta ar līguma cenu, vai kopā ar pakārtotu informāciju, kura iespējami varētu mazināt cenu, tādējādi radot šķietamību, ka šim noteikumam ir piemērojami noteikti nosacījumi vai kritēriji, kas padarīs to grūti piemērojamu praksē; otrkārt, šo noteikumu izvieto tādas garas rindkopas vidū vai beigās, kurā sākas citu jautājumu apraksts, tādējādi novēršot vidusmēra patērētāja uzmanību, un, treškārt, noteikumu par procentu likmes minimumu norāda kopā ar noteikumu, kas ierobežo procentu likmes pieaugumu (noteikumu par procentu likmes maksimumu), tādējādi patērētāja uzmanība ir vērsta uz šķietamu drošību, ka atsauces indeksa hipotētiskajam pieaugumam ir augšējā robeža, novēršot uzmanību no minimālās likmes nozīmīguma.

15. Bankas pārsūdzēja *Audiencia Provincial de Madrid* (Madrides provinces tiesa) spriedumu *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa, Spānija).

16. Lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu iesniedzējtiesa uzdod divus galvenos jautājumus. Pirmais attiecas uz to, vai kolektīvā prasība par noteikuma izmantošanas izbeigšanu ir atbilstošs procesuālais mehānisms, lai pārbaudītu līguma noteikumu pārskatāmību. Šajā ziņā iesniedzējtiesa norāda, ka prasība par noteikuma izmantošanas izbeigšanu pēc definīcijas paredz attiecīgā noteikuma abstraktu pārbaudi, savukārt pārskatāmības pārbaude paredz, ka ir konkrēti jāizvērtē noteiktas līgumattiecības, kuru sastāvdaļa ir attiecīgais noteikums, īpaši pievēršot uzmanību informācijai, kas patērētājiem tiek sniegta pirms līguma noslēgšanas. Tāpēc tā jautā, vai kolektīvā prasība ir piemērota noteikuma pārskatāmības pārbaudei. Turklāt tā šaubās, vai kolektīvo prasību

pārbaudīt pārskatāmību var celt pret visām finanšu iestādēm, kuras veido visas valsts banku sistēmu (vairāk par simts iestādēm), ja vienīgais kopsaucējs šīm iestādēm ir tas, ka tās savos hipotekārajos līgumos izmanto līdzīgu noteikumu.

17. Otrs iesniedzējtiesas uzdotais jautājums attiecas uz vidusmēra patērētāja definīciju apstākļos, kad atšķiras tiesvedībā iesaistītās daudzās finanšu iestādes, izmantotie līgumu paraugi un attiecīgie patērētāji, un apstākļos, kad attiecīgie noteikumi ir izmantoti ilgu laikposmu.

18. Iesniedzējtiesa norāda, ka valsts judikatūra liecina par grūtībām veikt abstraktu pārskatāmības pārbaudi. Šajā saistībā tā atsaucas uz *Tribunal Constitucional* (Konstitucionālā tiesa, Spānija) judikatūru. Minētā tiesa atzina – ja sekas, ko rada kolektīvā prasība izbeigt noteikuma izmantošanu, piemēro visam līgumu kopumam, tas var ietekmēt tāda patērētāja līgumisko brīvību, kurš nevēlas panākt līguma atcelšanu. Turklāt tā atsaucas uz savu judikatūru. Iesniedzējtiesa iepriekš bija atzinusi, ka ir iespējams abstrakti pārbaudīt noteikumus par procentu likmes minimumu, ņemot vērā vidusmēra patērētāja definīciju un standartizētas līgumslēgšanas iezīmes. Tomēr attiecīgajās lietās kolektīvā prasība tika celta pret vienu finanšu iestādi vai pret ļoti nelielu finanšu iestāžu skaitu. Attiecīgi bija vieglāk sagrupēt strīdīgās prakses un noteikumus tikai dažās standarta situācijās un praktiskāk veikt izvērtējumu no vidusmēra patērētāja skatpunkta.

19. Saskaņā ar iesniedzējtiesas pausto papildu elements, kas apgrūtina veikt pārskatāmības abstraktu pārbaudi, rodas tad, ja prasībai par noteikuma izmantošanas izbeigšanu ir pievienota atgūšanas prasība. Šajā ziņā iesniedzējtiesa norāda, ka konkrētas finansiālas sekas, ko var radīt spēkā neesamības pasludināšana katram attiecīgajam patērētājam, atbilstošāk ir noteikt ar prasībām, ko ceļ atsevišķi patērētāji.

20. Ņemot vērā šos apsvērumus, *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

"1) Vai [Direktīvas 93/13] 4. panta 1. punkts, ciktāl tas atsaucas uz apstākļiem līguma slēgšanas brīdī, un tās pašas direktīvas 7. panta 3. punkts, ciktāl tas atsaucas uz līdzīgiem noteikumiem, pārskatāmības pārbaudes nolūkos kolektīvas prasības ietvaros ļauj veikt abstraktu tādu noteikumu izvērtējumu, ko izmantojušas vairāk nekā simts finanšu iestādes miljonos bankas līgumu, līguma slēgšanas brīdī neņemot vērā nedz piedāvātās pirmslīguma informācijas līmeni par noteikuma juridiskajām un ekonomiskajām sekām, nedz pārējos katra konkrētā līguma slēgšanas apstākļus?

2) Vai ar [Direktīvas 93/13] 4. panta 2. punktu un 7. panta 3. punktu saderīgi ir tas, ka abstraktu pārskatāmības pārbaudi no vidusmēra patērētāja viedokļa var veikt tad, ja daudzi līgumu piedāvājumi ir adresēti dažādām konkrētām patērētāju grupām vai ja noteikumu ir paredzējušas ļoti daudzas iestādes ar ekonomiski un ģeogrāfiski ļoti dažādām darījumu veikšanas jomām ļoti ilgā laikposmā, kurā sabiedrības zināšanas par šiem noteikumiem ir attīstījušās?"

21. Rakstveida apsvērumus iesniegušas šādas finanšu iestādes: *Caixabank, S.A.*, *Banco Santander, S.A.*, *Targobank, S.A.*, *Caja Rural de Teruel, S.C.C.*, *Caja Rural de Navarra, S.C.C.*, *Caja Rural de Jaén, Barcelona y Madrid, S.C.C.*, *Caja Rural de Asturias, S.C.C.*, *Arquia Bank, S.A.*, agrāk – *Caja de Arquitectos, S.C.C.*, *Nueva Caja Rural de Aragón, S.C.C.*, *Caja Rural de Granada, S.C.C.*, *Caja Rural del Sur, S.C.C.*, *Caja Rural de Albacete, Ciudad Real y Cuenca, S.C.C.* (*Globalcaja*), *Caja Rural Central, S.C.C.* u.c., *Unicaja Banco, S.A.*, *Banco de Sabadell, S.A.* un *Ibercaja Banco*

S.A. Tāpat rakstveida apsvērumus iesnieguši: *ADICAE*, Spānijas, Polijas un Portugāles valdības, kā arī Eiropas Komisija. Tiesa lietas dalībniekiem rakstveidā uzdeva jautājumus, uz kuriem tiem bija jāatbild mutvārdu procesā. Izņemot Polijas un Portugāles valdības, visi šie lietas dalībnieki tika pārstāvēti arī 2023. gada 28. septembra tiesas sēdē.

IV. Izvērtējums

Sākotnējie apsvērumi par strīdīgo noteikumu par procentu likmes minimumu ("clausulas suelo") pārbaudi tiesā

22. Vispirms ir jāsniedz daži sākotnējie apsvērumi par noteikumu par procentu likmes minimumu pārbaudi tiesā Spānijā un Tiesā, lai pēc tam izvērtētu uzdotos jautājumus.

23. Noteikumi par procentu likmes minimumu bija standarta noteikumi, kurus kā vispārīgus noteikumus ļoti daudzas finanšu iestādes Spānijā bija iekļāvušas mainīgas procentu likmes hipotekārā aizdevuma līgumos, kas tika noslēgti ar patērētājiem. Saskaņā ar tiem tika noteikta minimālā procentu likme, zemāk par kuru mainīgā procentu likme nevarēja nokristies, neatkarīgi no tā, ka atsauces procentu likme ir nokritusies zem šā minimuma. Šajos aizdevuma līgumos noteiktā minimālā procentu likme parasti bija robežās no diviem līdz pieciem procentiem[4]. Kad hipotekārā aizdevuma līgumos izmantotās atsauces likmes (parasti *Euribor*) būtiski nokritās zem robežvērtības, kas paredzēta noteikumos par procentu likmes minimumu, patērētāji, kas bija noslēguši aizdevuma līgumus, kuros bija ietverti šādi noteikumi, saprata, ka nevarēs gūt priekšrocības, ko sniedz šis samazinājums, un ka viņiem joprojām būs jāmaksā minimālā procentu likme, lai arī viņiem ir hipotekārais kredīts ar mainīgo procentu likmi[5]. Atsevišķi patērētāji un patērētāju apvienības ierosināja vairākus tūkstošu tiesvedību Spānijā, apgalvojot, ka noteikumi par procentu likmes minimumu ir prettiesiski, un prasot atmaksāt pārmaksātos procentus.

24. *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) jaunu virzienu iezīmējošā 2013. gada 9. maija spriedumā (kas apstiprināts ar 2015. gada 25. marta nolēmumu) pārbaudīja noteikumu par procentu likmes minimumu likumību saistībā ar kolektīvo prasību, ko patērētāju apvienība bija cēlusi pret vairākām bankas iestādēm. Tā nosprieda, ka šādi noteikumi, kuri attiecas uz līguma galvenā priekšmeta definīciju, patērētājiem ir saprotami no gramatiskā viedokļa un tādēļ tie atbilst Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkta prasībai tikt izstrādātiem vienkāršā, skaidri saprotamā valodā. Lai arī tiesa konstatēja, ka tajā lietā paši noteikumi par procentu likmes minimumu bija likumīgi, tā uzskatīja, ka tie neatbilst materiālās pārskatāmības prasībai[6]. Šis konstatējums tika pamatots ar to, ka patērētājiem brīdī, kad tika slēgts līgums, netika sniegta pienācīga informācija par attiecīgā noteikuma juridiskajām un finansiālajām sekām. *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) izvērtēja šos noteikumus, ņemot vērā Direktīvas 93/13 3. panta 1. punktā, 4. panta 1. punktā un 5. pantā noteiktos godprātības, līdzsvarotības pušu tiesībās un pienākumos un pārskatāmības vispārējos kritērijus, un pasludināja šos noteikumus par spēkā neesošiem.

[4] Skat. de Elizalde, F., "The Rain does not Stay in the Plain – Or How the Spanish Supreme Court Ruling of 25 March 2015, on Minimum Interest Rate Clauses, affects European Consumers", *Journal of European Consumer and Market Law*, *(EuCML)*, 4(5). sēj., 2015, 184. lpp.

[5] Skat. de Elizalde, F., un Leskinen, C., "The control of terms that define the essential obligations of the parties under the Unfair Contract Terms Directive: Gutiérrez Naranjo", *Common Market Law Review*, 55(5). sēj., 2018, 1595\.–1617. lpp.

[6] *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa, Spānija) 2013. gada 9. maija lēmuma pamatojuma īss izklāsts ir sniegts 2016. gada 21. decembra spriedumā *Gutiérrez Naranjo* u.c. (C-154/15, C-307/15 un C-308/15, EU:C:2016:980, 18. punkts un nākamie punkti).

25. *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) 2013. gada 9. maija spriedumā ierobežoja spēkā neesamības atzinuma atlīdzināšanas sekas, tās attiecinot tikai uz pārmaksātām summām, kas samaksātas pēc šā sprieduma pasludināšanas, jo ar atpakaļejošu spēku piemērotas atlīdzināšanas sekas radītu nopietnas ekonomiskas sekas banku nozarei. Šis atlīdzināšanas seku ierobežojums laikā tika atzīts par nesaderīgu ar Direktīvas 93/13 6. pantu Tiesas spriedumā *Gutiérrez Naranjo* u.c.[7].

26. Šādā kontekstā es arī pārbaudīšu abus uzdotos prejudiciālos jautājumus.

Par pirmo jautājumu

27. Ar pirmo jautājumu iesniedzējtiesa būtībā vaicā, vai Direktīvas 93/13 4. panta 1. punkts un tās pašas direktīvas 7. panta 3. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka valsts tiesai ir atļauts veikt līguma noteikumu pārskatāmības abstraktu izvērtējumu saistībā ar kolektīvo tiesvedību apstākļos, kad attiecīgā tiesvedība ir ierosināta pret ļoti daudzām finanšu iestādēm un attiecas uz lielu skaitu līgumu.

28. Iesniedzējtiesas šaubas par to, vai kolektīvā prasība ir piemērota līguma noteikumu abstraktai izvērtēšanai, izriet, pirmkārt, no Direktīvas 93/13 4. panta 1. punkta formulējuma. Saskaņā ar šo tiesību normu līguma noteikuma negodīgums ir jāizvērtē, atsaucoties uz visiem līguma slēgšanas apstākļiem, kas pastāvēja līguma slēgšanas brīdī. Otrkārt, iesniedzējtiesa norāda uz individuālās un kolektīvās tiesvedības atšķirīgumu: pirmajā gadījumā konkrēti izvērtē līgumiskās attiecības, kuru sastāvdaļa ir strīdīgais noteikums, savukārt otrajā gadījumā veic attiecīgā noteikuma abstraktu pārbaudi. Treškārt, iesniedzējtiesa uzsver pamatlietas apstākļu sarežģītību, ņemot vērā, ka ir ļoti liels skaits atbildētāju un iesaistīto līgumu un ka ir daudz dažādu noteikuma par procentu likmes minimumu formulējumu.

29. Lai kliedētu šīs šaubas, vispirms ir jāatgādina Tiesas judikatūra par pārbaudes tiesā būtību kolektīvajās un individuālajās tiesvedībās, kā arī par līguma noteikumu pārskatāmības prasības izpildes pārbaudi. Pamatojoties uz šo judikatūru, izvērtēšu, vai un kādos apstākļos ir iespējams veikt pārskatāmības pārbaudi saistībā ar tāda mēroga kolektīvo prasību kā pamatlietā.

a) Pārbaudes tiesā būtība kolektīvajā un individuālajā tiesvedībā

30. Ar Direktīvu 93/13 izveidotās aizsardzības sistēmas pamatā ir divu veidu prasības – individuālās prasības un kolektīvās prasības. Abu veidu prasības ir savstarpēji *papildinošas*[8]. Paralēli patērētāja subjektīvajām tiesībām vērsties tiesā, lai tiktu pārbaudīts līguma, kurā viņš ir līgumslēdzēja puse, noteikuma negodīgais raksturs, saskaņā ar Direktīvas 93/13 7. panta 2. punktu dalībvalstīm ir ļauts ieviest pārbaudi, vai standartlīgumos nav ietverti negodīgi noteikumi, paredzot sabiedrības interesēs patērētāju apvienību celtu prasību par noteikuma izmantošanas izbeigšanu[9].

[7] Spriedums, 2016. gada 21. decembris, *Gutiérrez Naranjo* u.c. (C-154/15, C-307/15 un C-308/15, EU:C:2016:980).

[8] Skat. ģenerāladvokāta M. Špunara [*M. Szpunar*] secinājumus apvienotajās lietās *Sales Sinués* un *Drame Ba* (C-381/14 un C-385/14, EU:C:2016:15, 53. un nākamie punkti) un ģenerāladvokātes V. Trstenjakas [*V. Trstenjak*] secinājumus lietā *Invitel* (C-472/10, EU:C:2011:806, 37. punkts).

[9] Spriedums, 2016. gada 14. aprīlis, *Sales Sinués* un *Drame Ba* (C-381/14 un C-385/14, EU:C:2016:252, 21. punkts).

31. Mērķis izbeigt negodīgu noteikumu izmantošanu ir izvirzīts arī Direktīvā 2009/22/EK [10], kas papildina Direktīvā 93/13 paredzēto patērētāju tiesību aizsardzību, sniedzot iespēju izmantot piemērotus procesuālos līdzekļus saistībā ar prasību par noteikuma izmantošanas izbeigšanu [11].

32. Tiesa ir nospriedusi, ka saistībā ar Direktīvu 93/13 individuālajām un kolektīvajām prasībām ir atšķirīgi mērķi un tiesiskās sekas, kā arī atšķiras to būtība [12]. Tādējādi saistībā ar prasību, kurā iesaistīts individuāls patērētājs, tiesai ir prasīts izvērtēt *in concreto* jau noslēgtā līgumā ietverta noteikuma negodīgumu. Valsts tiesai saskaņā ar Direktīvas 93/13 4. panta 1. punktu ir jāņem vērā visi apstākļi, kas pastāvējuši līguma slēgšanas brīdī. Saistībā ar prasību par noteikuma izmantošanas izbeigšanu tiesas uzdevums ir izvērtēt *in abstracto*, vai pārdevēji un piegādātāji ar patērētājiem noslēgtajos līgumos ir iekļāvuši negodīgus noteikumus. Turklāt prasību izbeigt [noteikuma] izmantošanu preventīvais raksturs un atturošais mērķis, kā arī to neatkarība no kāda konkrēta individuāla strīda nozīmē, ka šādas prasības var tikt celtas, pat ja noteikumi, kurus tiek lūgts aizliegt, nav izmantoti konkrētajos līgumos [13].

33. Jānorāda, ka negodīgu noteikumu *abstrakts* izvērtējums ir raksturīgs Direktīvas 93/13 7. pantā minētajiem kolektīvajiem tiesiskās aizsardzības mehānismiem [14]. Visu līguma individuālo apstākļu izvērtēšana ir atbilstīga tikai individuālas prasības kontekstā [15]. Tas izriet no minētās direktīvas 4. panta 1. punkta, kurā noteikts, ka visus apstākļus, kas pastāvējuši līguma slēgšanas brīdī, izvērtē, "neskarot 7. pantu". Tādējādi kolektīvajās tiesvedībās pārbaude tiesā vienmēr ir abstrakta, neatkarīgi no tā, vai vērtētais noteikums ir vai nav bijis izmantots konkrētos līgumos.

34. Saistībā ar individuālo un kolektīvo prasību sekām ir jānorāda, ka negodīguma konstatējums individuālajā prasībā ir saistošs tikai patērētājam, kas ir tiesvedības dalībnieks. Kolektīvajās prasībās negodīguma konstatējumu var piemērot plašāk. No Tiesas judikatūras izriet, ka valsts tiesas var paredzēt *ultra partes* sekas, ko rada negodīguma konstatējums prasībā par noteikuma izmantošanas izbeigšanu pret pārdevēju vai piegādātāju [16].

35. Kolektīvās prasības *abstrakta* izvērtējuma mehānisms papildina patērētāja subjektīvās tiesības celt individuālu prasību un prasīt, lai tiktu ņemti vērā visi ar viņu noslēgtā līguma apstākļi. Tā kā individuālā un kolektīvā prasība ir savstarpēji papildinošas, ir jābūt *garantētai* iespējai tās abas izmantot tiesiskās aizsardzības sistēmā, kas izveidota ar Direktīvu 93/13. Tādējādi prasības, kas

[10] Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (2009. gada 23. aprīlis) par aizliegumiem saistībā ar patērētāju interešu aizsardzību (OV 2009, L 110, 30. lpp.).

[11] Spriedums, 2016. gada 21. decembris, *Biuro podróży "Partner"* (C-119/15, EU:C:2016:987, 31. punkts). Jānorāda, ka pamatlietas norises laikā vēl nepastāvēja saistoši Savienības tiesību akti par procesuālajiem līdzekļiem atlīdzinājuma saņemšanai. Spānijas tiesībās bija paredzēta iespēja pievienot prasībai par noteikuma izmantošanas izbeigšanu saistītu prasību par maksājumu atgūšanu, ja tie veikti saskaņā ar vispārīgiem noteikumiem, kuri atzīti par negodīgiem. Pamatlietā patērētāju apvienība, kas ir prasītāja, izmantoja šo iespēju.

[12] Spriedums, 2016. gada 14. aprīlis, *Sales Sinués* un *Drame Ba* (C-381/14 un C-385/14, EU:C:2016:252, 30. punkts).

[13] Spriedumi, 2016. gada 14. aprīlis, *Sales Sinués* un *Drame Ba* (C-381/14 un C-385/14, EU:C:2016:252, 29. punkts), un 2012. gada 26. aprīlis, *Invitel* (C-472/10, EU:C:2012:242, 37. punkts).

[14] Skat. ģenerāladvokātes V. Trstenjakas secinājumus lietā *Invitel* (C-472/10, EU:C:2011:806, 37. punkts).

[15] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2016. gada 14. aprīlis, *Sales Sinués* un *Drame Ba* (C-381/14 un C-385/14, EU:C:2016:252, 37. un 40. punkts).

[16] Spriedums, 2012. gada 26. aprīlis, *Invitel* (C-472/10, EU:C:2012:242), kurā Tiesa atzina, ka Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts kopsakarā ar tās 7. panta 1. un 2. punktu ir jāinterpretē tādējādi, ka tas pieļauj, ka atzinums par to, ka patērētāju līgumu vispārējos noteikumos ietvertais negodīgais noteikums nav spēkā, kas izdarīts, pamatojoties uz minētās direktīvas 7. pantā paredzēto prasību par noteikuma izmantošanas izbeigšanu, ko pret pārdevēju vai piegādātāju patērētāju interesēs ir cēlusi valsts tiesību aktos pilnvarota organizācija, saskaņā ar minētajiem tiesību aktiem rada sekas attiecībā uz visiem patērētājiem, kas ar attiecīgo pārdevēju vai piegādātāju ir noslēguši līgumu, kuram ir piemērojami tie paši vispārējie noteikumi, ieskaitot patērētājus, kas nav bijuši tiesvedības par noteikuma izmantošanas izbeigšanu dalībnieki.

piemērojamas individuālas prasības celšanas gadījumā, jo īpaši vajadzība izvērtēt visus līguma individuālos apstākļus, neliedz celt kolektīvo prasību, kas nav atkarīga no konkrētā strīda un individuālajiem apstākļiem.

36. Individuālā un kolektīvā prasība ir ar Direktīvu 93/13 ieviestās visaptverošas patērētāju aizsardzības sistēmas sastāvdaļas.

b) Līguma noteikumu pārskatāmības pārbaude

37. Pārskatāmības prasība ir izteikta tiesību normā par to, ka līguma noteikumi ir jāizstrādā vienkāršā, skaidri saprotamā valodā (Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkts un 5. pants) [17]. Turklāt no Direktīvas 93/13 20. apsvēruma un no tās pielikuma 1. punkta i) apakšpunkta izriet, ka patērētājam ir iepriekš jāiepazīstas ar visiem līguma noteikumiem, lai, zinot visus apstākļus, viņš varētu izlemt, vai vēlas, lai šie noteikumi viņam būtu saistoši [18].

38. Konkrētāk, saskaņā ar Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktu negodīguma novērtējums neattiecas ne uz "līguma galvenā priekšmeta definīciju", ne arī uz "cenas un atlīdzības atbilstīgumu pakalpojumiem vai precēm, kas par to saņemtas, ciktāl šie noteikumi ir vienkāršā, skaidri saprotamā valodā". Tas nozīmē, ka izņēmumu līguma noteikumu nelikumības pārbaudes mehānismam attiecībā uz pamatnoteikumiem (turpmāk tekstā – "izņēmums attiecībā uz pamatnoteikumiem") piemēro atkarībā no šo noteikumu pārskatāmības.

39. Direktīvas 93/13 5. pantā ir paredzēts vispārīgāks noteikums par pārskatāmību, saskaņā ar kuru rakstveida līguma noteikumiem "vienmēr ir jābūt vienkāršā, skaidri saprotamā valodā". Šo tiesību normu varētu uzskatīt par pārskatāmības "pamatprincipu", kā norādīts doktrīnā [19].

40. Tiesa ir nospriedusi, ka pārskatāmības prasībai, kāda tā ietverta Direktīvas 93/13 4. pantā, ir tāda pati piemērojamība kā šīs direktīvas 5. pantā paredzētajai prasībai [20].

41. Tiesa uzskata, ka pārskatāmības prasība ir jāsaprot plašā nozīmē [21], ietverot gan formālos, gan materiālos kritērijus [22]. Parasti *formāla pārskatāmība* attiecas uz patērētājam sniedzamās attiecīgās informācijas formulējumu un pasniegšanas metodi. Piemēram, Komisijas Pamatnostādnēs par negodīgiem noteikumiem ir uzskaitīti šādi līguma noteikumu sniegšanas aspekti kā būtiski pārskatāmības izvērtēšanas faktori: vizuālā noformējuma skaidrība, vai līgums ir strukturēts loģiski un vai svarīgi nosacījumi ir pienācīgi izcelti un nesaplūst ar citiem noteikumiem, un vai noteikumi ir iekļauti līgumā vai kontekstā tā, kā to varētu pamatoti sagaidīt, tostarp kopsakarā ar citiem saistītajiem līguma noteikumiem [23].

[17] Skat. 3.1. punktu Komisijas Pamatnostādnēs par Padomes Direktīvas 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos interpretēšanu un piemērošanu (OV 2019, C 323, 4. lpp.; turpmāk tekstā – "Komisijas Pamatnostādnes par negodīgiem noteikumiem").

[18] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2023. gada 20. aprīlis, *Ocidental – Companhia Portuguesa de Seguros de Vida* (C-263/22, EU:C:2023:311, 31. punkts).

[19] Grundmann, S., "A Modern Standard Contract Terms Law from Reasonable Assent to Enhanced Fairness Control", *European Review of Contract Law*, 15(2). sēj., 2019, 148\.–176. lpp., 157. lpp.

[20] Spriedums, 2023. gada 16. marts, *Caixabank* (Komisijas maksa par aizdevuma piešķiršanu) (C-565/21, EU:C:2023:212).

[21] Spriedums, 2014. gada 30. aprīlis, *Kásler* un *Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282, 72. punkts).

[22] Skat. vispārīgi Ebers, M., "Unfair Contract Terms Directive (93/13)", no: Schulte-Nölke, H., Twigg-Flesner, C., un Ebers, M., *EC Consumer Law Compendium: the Consumer Acquis and Its Transposition in the Member States*, Sellier European Law Publishers, Minhene, 2008. Saistībā ar patēriņa kredītu skat. Luzak J., un Junuzović, M., "Blurred Lines: Between Formal and Substantive Transparency in Consumer Credit Contracts", *EuCML*, 8(3). sēj, 2019, 97\.–107. lpp.

[23] Komisijas Pamatnostādnes par negodīgiem noteikumiem, 3.3.1. punkts, 25. lpp.

42. Līguma noteikumu *materiālās pārskatāmības* pārbaude [24] ir dziļāka nekā tikai noteikuma izstrādes vienkāršības un saprotamības izvērtējums, un tajā tiek izvērtēts, vai noteikums ļauj patērētājam aptvert tā reālās sekas.

43. Šajā ziņā saskaņā ar Tiesas pastāvīgo judikatūru pirms līguma noslēgšanas sniegtā informācija par līguma nosacījumiem un šī līguma noslēgšanas sekām patērētājam ir ļoti svarīga. Tieši uz šīs informācijas pamata patērētājs izlems, vai viņš vēlas uzņemties līgumiskas saistības ar pārdevēju vai piegādātāju, piekrītot tā iepriekš formulētiem nosacījumiem [25]. Līdz ar to pārskatāmības prasība ir jāsaprot tādējādi, ka tajā ir prasīts ne tikai tas, lai attiecīgais noteikums būtu saprotams no formālā un gramatiskā viedokļa, bet arī lai samērā informēts, uzmanīgs un apdomīgs vidusmēra patērētājs varētu saprast šī noteikuma konkrēto darbību un tādējādi, pamatojoties uz skaidriem un saprotamiem kritērijiem, novērtēt, cik nozīmīga no ekonomiskā viedokļa ir šāda noteikuma iespējamā ietekme uz viņa finanšu saistībām [26].

44. Līdz šim pārskatāmības prasību Tiesa ir pārbaudījusi saistībā ar individuālām tiesvedībām, ievērojot Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktu un 5. pantu, un galvenokārt saistībā ar aizdevuma līgumiem. Šādā kontekstā jautājums par to, vai pārskatāmības prasība ir ievērota, ir jāizvērtē, ņemot vērā visu atbilstošo informāciju un visus atbilstošos faktiskos apstākļus, tostarp reklāmu un informāciju, kuru, apspriežot aizdevuma līgumu, ir sniedzis ne tikai pats aizdevējs, bet arī jebkura cita persona, kura šī komersanta vārdā ir piedalījusies attiecīgā aizdevuma komercializēšanā [27]. Konkrētāk, valsts tiesai – tad, kad tā ņem vērā visus apstākļus, kas veido aizdevuma līguma noslēgšanas kontekstu, – ir jāpārbauda, vai attiecīgajā gadījumā patērētājam ir paziņota visa informācija, kura var ietekmēt viņa saistību apjomu un ļauj novērtēt it īpaši viņa aizņēmuma kopējās izmaksas [28]. Šā izvērtējuma mērķiem atbilstošo elementu vidū ir arī valoda, ko finanšu iestāde izmanto pirmslīguma dokumentos un līguma dokumentos [29].

45. Tas nozīmē, ka saistībā ar individuālām tiesvedībām par pārskatāmības izvērtējumu valsts tiesai ir jāaplūko visi apstākļi aizdevuma līguma slēgšanas kontekstā. To paturot prātā, jānorāda, ka daudzi elementi, kas veido pārskatāmības izvērtējumu tiesā, balstās uz *objektīvu* izvērtējumu. Valsts tiesa izvērtē iepriekš formulētu līguma standartnoteikumu, kas iekļauts līguma un pirmslīguma standartdokumentācijā, kuru saistībā ar piedāvāto aizdevumu ir iepriekš izstrādājis aizdevējs nenoteiktam patērētāju skaitam. Turklāt pārskatāmības pārbaudē izmantotais standarts ir nevis konkrēts atsevišķs patērētājs, bet gan samērā informēts, uzmanīgs un apdomīgs vidusmēra patērētājs [30].

46. Vidusmēra patērētāja jēdziens ir *fictio juris* nolūkā rast kopsaucēju ļoti daudzveidīgām situācijām [31]. Tādējādi tas ir objektīvs rādītājs. Šajā ziņā Tiesa ir atzinusi, ka pārskatāmības prasības ievērošana ir jānoskaidro attiecībā pret samērā informēta, uzmanīga un apdomīga

[24] Par termina "materiālā pārskatāmība" lietošanu Tiesas judikatūrā skat. spriedumu, 2016. gada 21. decembris, *Gutiérrez Naranjo* u.c. (C-154/15, C-307/15 un C-308/15, EU:C:2016:980, 49. punkts).

[25] Spriedumi, 2021. gada 10. jūnijs, *BNP Paribas Personal Finance* (C-609/19, EU:C:2021:469, 43. punkts), un 2021. gada 10. jūnijs, *BNP Paribas Personal Finance* (no C-776/19 līdz C-782/19, EU:C:2021:470, 62. punkts un tajā minētā judikatūra).

[26] Spriedums, 2021. gada 10. jūnijs, *BNP Paribas Personal Finance* (no C-776/19 līdz C-782/19, EU:C:2021:470, 64. punkts un tajā minētā judikatūra).

[27] Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2021. gada 10. jūnijs, *BNP Paribas Personal Finance* (C-609/19, EU:C:2021:469, 45. punkts); 2021. gada 10. jūnijs, *BNP Paribas Personal Finance* (no C-776/19 līdz C-782/19, EU:C:2021:470, 66. punkts), un 2023. gada 16. marts, *Caixabank* (Komisijas maksa par aizdevuma piešķiršanu) (C-565/21, EU:C:2023:212, 33. punkts).

[28] Spriedums, 2021. gada 10. jūnijs, *BNP Paribas Personal Finance* (no C-776/19 līdz C-782/19, EU:C:2021:470, 67. punkts).

[29] Turpat, 75. punkts.

[30] Skat. šo secinājumu 43. punktu.

[31] Skat. ģenerāladvokāta Dž. Pitrucellas [*G. Pitruzzella*] secinājumus lietā *Fundación Consejo Regulador de la Denominación de Origen Protegida Queso Manchego* (C-614/17, EU:C:2019:11, 49. punkts).

vidusmēra patērētāja *objektīvo standartu*[32]. Uzskatāms, ka šis standarts nevar atbilst tostarp nedz patērētājam, kas būtu mazāk informēts nekā šis vidusmēra patērētājs, nedz arī patērētājam, kas būtu labāk informēts par vidusmēra patērētāju[33].

47. Ņemot vērā visus elementus, kas veido pārskatāmības pārbaudi un kurus Tiesa attīstījusi judikatūrā, doktrīnā pareizi tika norādīts, ka "latiņa pārskatāmības pārbaudes izpildei" ir būtiski pacelta[34], tādējādi vidusmēra patērētāja modeli "pieskaņojot reālajai patērētāju uzvedībai standartizētā līgumslēgšanā"[35].

48. Lai sniegtu vēl vienu piemēru: lietā, kas saistīta ar ārvalstu valūtā izteiktiem līgumiem, pat neraugoties uz to, ka attiecīgais patērētājs bija saņēmis pietiekami daudz informācijas, Tiesa nosprieda, ka pārskatāmības prasību nevar izpildīt tikai ar to, ka patērētājam tiek sniegta informācija, pat ja tās ir daudz. Patērētājs ir jāinformē arī par ekonomisko kontekstu, kas var ietekmēt valūtas maiņas kursa svārstības, un ir jādod iespēja konkrēti saprast potenciāli smagās sekas, kas var ietekmēt viņa finansiālo situāciju[36].

49. Jo *augstāks* ir slieksnis pārskatāmības prasības izpildei, jo *zemākas* var būt gaidas no vidusmēra patērētāja[37]. Turklāt pārdevējam vai piegādātājam ir jāpamato tiesā tādu pirmslīgumisko un līgumisko saistību pienācīga izpilde, kuras tostarp ir saistītas ar līguma noteikumu pārskatāmību, kāda tā it īpaši izriet no Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkta[38].

50. Ņemot vērā objektīvo standartu attiecībā uz vidusmēra patērētāja modeli un nosakot augstu slieksni pārskatāmības prasībai, kurš ir jāievēro, līguma noteikumu pārskatāmības pārbaude tiesā ir kļuvusi *objektīvāka*, balstoties uz *līguma slēgšanas standartizēšanu*.

51. Ņemot vērā šos apsvērumus, tagad pārbaudīšu, vai kolektīvā prasība ir piemērots mehānisms pārskatāmības pārbaudei tiesā.

c) Kolektīvās prasības piemērotība līguma noteikumu pārskatāmības pārbaudei

52. Ar Direktīvu 93/13 iesviestajā aizsardzības sistēmā līguma noteikumu negodīguma un to pārskatāmības pārbaude tiesā nav atkarīga no tā, kāda veida prasība ir izmantota – individuālā vai kolektīvā prasība. Direktīvas 93/13 4. panta 1. punktā, kas paredz individuāli izvērtēt noteikuma negodīgumu, pašā sākumā ir norādīts, ka šis izvērtējums tiek veikts, "neskarot 7. pantu". Saskaņā ar iepriekš minēto papildinātības pieeju kādā konkrētā līgumā ietverta noteikuma iespējamā negodīguma individuāls izvērtējums neliedz šo noteikumu izvērtēt *abstrakti* kolektīvās prasības kontekstā.

[32] Spriedums, 2023. gada 21. septembris, *mBank* (Polijas nepieļaujamu līguma noteikumu reģistrs) (C-139/22, EU:C:2023:692, 61. un 66. punkts).

[33] Turpat, 66. punkts.

[34] Howells, G., Twigg-Flesner, C., un Wilhelmsson, T., *op. cit.* 3. zemsvītras piezīmē, 152. lpp.

[35] Gardiner, C., *Unfair Contract Terms in the Digital Age: The Challenge of Protecting European Consumers in the Online Marketplace*, Edward Elgar Publishing, 2022, 96. lpp.

[36] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2021. gada 10. jūnijs, *BNP Paribas Personal Finance* (C-609/19, EU:C:2021:469, 53. punkts).

[37] Šajā ziņā skat. Howells, G., Twigg-Flesner, C., un Wilhelmsson, T., *op. cit.* 3. zemsvītras piezīmē, 151. lpp., kurā noradīts, ka "nešķiet, ka Tiesa izvirzītu augstas prasības", mēģinot noteikt, kas tieši varētu būt sagaidāms no vidusmēra patērētāja.

[38] Spriedums, 2021. gada 10. jūnijs, *BNP Paribas Personal Finance* (no C-776/19 līdz C-782/19, EU:C:2021:470, 86. punkts).

53. Saistībā ar pārskatāmības prasību Direktīvā 93/13 nekas neliecina, ka šāda pārbaude būtu liegta kolektīvās prasības kontekstā. Pirmkārt, pārskatāmība ir *priekšnosacījums*, lai piemērotu Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktā noteikto "izņēmumu attiecībā uz pamatnoteikumiem". Ja līguma noteikumu pārskatāmības pārbaude nebūtu iespējama kolektīvajās tiesvedībās, tas nozīmētu, ka šādās tiesvedībās "pamatnoteikumiem" nekad netiktu veikta pārbaude. Proti, citādi nebūtu iespējams pārbaudīt, vai tie ir izstrādāti vienkāršā, skaidri saprotamā valodā.

54. Otrkārt, Direktīvas 93/13 5. pantā [39] nav nošķirtas individuālās un kolektīvās prasības, izņemot par piemērojamo interpretācijas normu. No šī noteikuma izriet, ka patērētājam labvēlīgākās interpretācijas normas pārsvars nav piemērojams tādu kolektīvo tiesiskās aizsardzības procedūru kontekstā, ko paredz dalībvalstis saskaņā ar 7. panta 2. punktu [40].

55. Direktīvas 5. pantā noteiktais šaurais izņēmums norāda, ka pārskatāmības prasība attiecas uz *standartnoteikumu*, nevis uz to, kāda veida prasība ir celta tiesā, lai pārbaudītu šo noteikumu. Kā jau iepriekš atzīmēju [41], 5. pants ir centrālā tiesību norma, kas ietver "pamatprincipu", kuru nevar attiecināt tikai uz individuālu tiesvedību. Tāpēc, ņemot vērā pārskatāmības prasības nozīmīgumu aizsardzības sistēmā, kas ieviesta ar Direktīvu 93/13, tai ir jābūt *vienlīdz derīgai* arī šīs direktīvas 7. panta 2. punktā paredzētajam mehānismam [42].

56. Būtu nevis jāliedz pārskatāmības pārbaude kolektīvajās prasībās, bet gan pārbaude tiesā būtu *jāpielāgo kolektīvo prasību mērķim un tiesiskajām sekām*.

57. Citāda interpretācija, kā to Komisija būtībā norādīja rakstveida apsvērumos, būtu pretrunā kolektīvo prasību mērķim, jo tiesas pārbaudē netiktu ietverta pārskatāmības prasība, lai gan kolektīvā tiesiskā aizsardzība ir būtiska Direktīvā 93/13 noteiktās aizsardzības sistēmas sastāvdaļa.

58. Turklāt šāda neiekļaušana būtu nesaderīga ar tiesisko aizsardzību, ko nodrošina Direktīva 2009/22 un kas, kā norādīts iepriekš, papildina Direktīvā 93/13 noteikto patērētāju aizsardzību. Ar Direktīvu 2009/22 ir saskaņotas prasības par noteikuma izmantošanas izbeigšanu ar mērķi aizsargāt patērētāju kolektīvās intereses, kas aptvertas ar tās I pielikumā uzskaitītajām direktīvām, no kurām viena ir arī Direktīva 93/13. Prasības par noteikuma izmantošanas izbeigšanu var izmantot, lai apstrīdētu *jebkuru* Direktīvas 93/13 noteikumu pārkāpumu, tostarp tos, kas attiecas uz pārskatāmību.

59. Līguma noteikumu pārskatāmības pārbaudes izslēgšana kolektīvo tiesvedību kontekstā nesaskanētu arī ar neseniem būtiskiem leģislatīviem pilnveidojumiem, kas paredzēti, lai *stiprinātu* procesuālos mehānismus patērētāju kolektīvo interešu aizsardzībai, proti, ar pieņemto Direktīvu (ES) 2020/1828 par pārstāvības prasībām [43]. Direktīvu 2020/1828 piemēro pārstāvības prasībām [44] saistībā ar tās I pielikumā minēto Savienības tiesību normu pārkāpumiem, tostarp

[39] Kā norādīts iepriekš, pārskatāmības prasībai, kas noteikta Direktīvas 93/13 4. pantā, ir tāda pati piemērojamība kā šīs direktīvas 5. pantā paredzētajai prasībai (skat. šo secinājumu 40. punktu).

[40] Tiesa 2004. gada 9. septembra spriedumā Komisija/Spānija (C-70/03, EU:C:2004:505, 16. punkts) atzina, ka objektīva interpretācija (kolektīvās prasības kontekstā) ļauj biežāk aizliegt neskaidru un neviennozīmīgu noteikumu izmantošanu, plašāk aizsargājot patērētājus.

[41] Šo secinājumu 39. punkts.

[42] Saistībā ar Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkta piemērojamību gan individuālajās, gan kolektīvajās tiesvedībās, skat. ģenerāladvokātes V. Trstenjakas secinājumus lietā *Invitel* (C-472/10, EU:C:2011:806, 50. punkts).

[43] Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (2020. gada 25. novembris) par pārstāvības prasībām patērētāju kolektīvo interešu aizsardzībai un ar ko atceļ Direktīvu 2009/22 (OV 2020 L 409, 1. lpp.).

[44] Saskaņā ar Direktīvas 2020/1828 3. panta 5. punkta definīciju "pārstāvības prasība" ir tāda prasība patērētāju kolektīvo interešu aizsardzībai, kuru tiesīgā iestāde ir cēlusi kā prasītājs patērētāju vārdā ar mērķi panākt aizlieguma pasākumu, tiesiskās aizsardzības pasākumu vai abus.

Direktīvas 93/13 pārkāpumiem [45]. Ja šie pilnveidojumi netiktu ņemti vērā un Direktīva 93/13 tiktu interpretēta tādējādi, ka pārskatāmības pārbaude nav piemērota kolektīvajās tiesvedībās, tas nopietni sadrumstalotu un mazinātu patērētāju aizsardzības sistēmas efektivitāti, kuru tagad papildina Direktīva 2020/1828. Tas būtu nopietns *regress* patērētāju kolektīvo interešu aizsardzībā.

60. Attiecībā uz elementiem, ko ietver pārskatāmības prasības pārbaude tiesā kolektīvajās tiesvedībās, ir iespējams piemērot iepriekšējā iedaļā izklāstīto judikatūru, veicot *pielāgojumus, kas nepieciešami, ņemot vērā izmantoto procesuālo mehānismu*. Nav piemērojami elementi, kas attiecas konkrēti uz individuālo prasību, proti, visu ar katra līguma slēgšanu saistīto apstākļu izvērtēšana. Savukārt pārskatāmības pārbaudes objektīvie elementi ir piemērojami pārskatāmības abstraktai pārbaudei. Šajā kontekstā, kā Komisija būtībā norādīja tiesas sēdē, ir jābūt iespējai izvērtēt līguma noteikumu neatkarīgi no katra līguma konkrētajiem un individuālajiem apstākļiem. Tas tā ir, ņemot vērā *līgumu slēgšanas standartizāciju*, ko atspoguļo standarta vidusmēra patērētāja objektīvā interpretācija, neatkarīgi no tā, kāds procesuālais mehānisms ir izmantots pārskatāmības pārbaudei.

61. Konkrētāk, lai izvērtētu aizdevuma līgumos ietvertā noteikuma formālo un materiālo pārskatāmību, tiesai pārbaudē būtu jākoncentrējas uz *standartdokumentiem* un *līgumu slēgšanas un pirmslīguma standartpraksi*, ko piekopj attiecīgie komersanti attiecībā uz vidusmēra patērētāju, virzot un piedāvājot līgumu. Pārbaudē ietver attiecīgā komersanta līgumslēgšanas praksi, kā arī tā pirmslīguma praksi, proti, reklāmas materiālus, kas adresēti ikvienam patērētājam, un standarta pirmslīguma informāciju vai vadlīnijas, ko sniedz jebkura cita persona, kura šī komersanta vārdā piedalās attiecīgā aizdevuma komercializēšanā. Visi šie elementi veido līgumslēgšanas *standartshēmu*, kā to trāpīgi raksturojusi valsts apelācijas tiesa [46]. Atkarībā no līguma noteikuma veida valsts tiesai ir jāidentificē attiecīgie kritēriji, lai pārskatāmības prasība būtu izpildīta. Pamatojoties uz šiem kritērijiem, tiesai būs jānoskaidro, vai vidusmēra patērētājs spēj saprast attiecīgā noteikuma konkrēto funkciju un tādējādi, pamatojoties uz skaidriem, saprotamiem kritērijiem, novērtēt šāda noteikuma iespējami būtiskas ekonomiskās sekas, kas ietekmē viņa finansiālās saistības.

62. Runājot konkrētāk par noteikumu par procentu likmes minimumu pārbaudi pamatlietā, ir jānoskaidro, vai šādu noteikumu iekļaušana banku standartdokumentācijā bija vispārēja prakse. Veicot pārbaudi tiesā, pēc tam ir jākoncentrējas uz attiecīgo komersantu līgumslēgšanas un pirmslīguma standartpraksi, lai noteiktu kritērijus, kas atklāj, vai konkrētais noteikums ir vai nav pārskatāms.

63. Kā norādīja iesniedzējtiesa, valsts apelācijas tiesa identificēja noteiktas prakses, kas ir attiecināmas uz noteikumu par procentu likmes minimumu pārskatāmības pārbaudi. Šīs prakses ietvēra noteikuma seku slēpšanu vai maskēšanu, noteikuma izvietošanu līgumā vai tā norādīšanu kopā ar noteikumu, kas ierobežo augšējās robežvērtības koriģēšanu [47]. Ja pārbaude tiesā attiecas uz vairākiem atbildētājiem, katrai bankai ir jāidentificē, vai tās līgumslēgšanas praksē ir vai nav izpildīti pārskatāmības kritēriji [48].

[45] Direktīvas 2020/1828 2. pants.

[46] *Audiencia Provincial de Madrid* (Madrides provinces tiesa) 2018. gada 12. novembra sprieduma Nr. 603/2018, kurš iekļauts valsts lietas materiālos, 83. punktā atsaucas uz "līgumslēgšanas standartshēmas" ("*patrón estandar de contratacion*") vērtēšanu attiecībā uz vidusmēra patērētāju.

[47] Skat. šo secinājumu 14. punktu.

[48] Valsts apelācijas tiesa izvērtēja "*dažādas pakāpes centienus*", ko katra atbildētāja banka bija īstenojusi, lai nodrošinātu noteikumu par procentu likmes minimumu iekļaušanas efektīvu pārskatāmību (*Audiencia Provincial de Madrid* (Madrides provinces tiesa) sprieduma 28. punkts).

64. Turklāt būtisks kritērijs standartlīgumos iekļauta noteikuma par procentu likmes minimumu pārskatāmības izvērtēšanai varētu būt tas, vai patērētājam sniegtajā informācijā ir norādīts līguma *darbības ilgums*. Hipotekārais līgums ir ilgtermiņa līgums vai pat līgums "uz visu mūžu", kā minēts doktrīnā [49]. Patērētājam, izmantojot modelēšanas līdzekļus, ir jāspēj saprast, kā attiecīgais noteikums ir saistīts ar ekonomikas attīstību nākotnē un ekonomiskajām sekām uz patērētāja finansiālo stāvokli. Tādējādi pārskatāmības prasību nevar izpildīt, paziņojot patērētājam jebkāda veida informāciju par noteikumu par procentu likmes minimumu, ja šī informācija ir sagatavota, pamatojoties uz pieņēmumu, ka ekonomiskais konteksts visā līguma darbības termiņā paliks nemainīgs [50]. Patērētājam ir jābūt informētam, ka mainīgie ekonomiskie apstākļi var potenciāli nopietni ietekmēt viņa finansiālo situāciju, ja tiek iedarbināts noteikums par procentu likmes minimumu.

65. Rezumējot, kolektīvajās tiesvedībās ir piemēroti un ir iespējams veikt pārskatāmības pārbaudi tiesā. Valsts apelācijas tiesas izmantotā metode, ko aprakstījusi iesniedzējtiesa, šajā ziņā ir konkrēts piemērs. Pārbaude tiesā ir jāpielāgo abstrakcijas līmenim, kas ir raksturīgs kolektīvajām prasībām, un jākoncentrē uz piegādātāja īstenoto līgumslēgšanas standartpraksi attiecībā uz samērā informētu, uzmanīgu un apdomīgu vidusmēra patērētāju.

d) Pārskatāmības pārbaude saistībā ar kolektīvo prasību pret lielu skaitu piegādātāju

66. Nākamais jautājums, ko izvirza iesniedzējtiesa: vai, pamatojoties uz lietas "kvantitatīvajiem" raksturlielumiem pamatlietā, būtu jāsecina, ka nav piemēroti veikt abstraktu pārskatāmības pārbaudi. Iesniedzējtiesa skaidro, ka, atšķirībā no kolektīvās prasības, kas celta pret vienu finanšu iestādi vai pavisam nedaudzām finanšu iestādēm, pamatlietā ir iesaistīts liels skaits finanšu iestāžu atbildētāju statusā un liels skaits līgumu, kuros izmantoti daudzi dažādi teksti un formulējumi, kas izmantoti ilgstoši.

67. Šajā ziņā vispirms ir jānorāda, ka Direktīvas 93/13 7. panta 3. punktā ir noteikts – pienācīgi ņemot vērā valstu tiesību aktus, (kolektīvos) tiesiskās aizsardzības līdzekļus var "atsevišķi vai kopā" vērst pret "vairākiem" pārdevējiem vai piegādātājiem vienā un tajā pašā tautsaimniecības nozarē, kuras izmanto vai iesaka izmantot tos pašus vispārējos līguma noteikumus vai "līdzīgus" noteikumus. No šīs tiesību normas izriet, ka attiecīgais kritērijs saistībā ar atbildētājiem kolektīvajās prasībās ir nevis to konkrētais skaits, bet gan piederība *vienai tautsaimniecības nozarei*. Saistībā ar prasības priekšmetu pārbaude tiesā aptver *līdzīgus noteikumus*.

68. Atbildētājas finanšu iestādes, kas ir iesniegušas rakstveida apsvērumus, kā arī Spānijas valdība ir norādījušas, ka kolektīvās prasības celšanai obligāts nosacījums ir apstākļu "viendabīgums". No to iesniegtajiem apsvērumiem būtībā izriet, ka šī prasība ir izpildīta, ja par atšķirīgām individuālām situācijām var lemt kopā, jo tās ir faktiski un juridiski līdzīgas tiktāl, ka tās var kopīgi izvērtēt. Tās apgalvoja, ka kolektīvā prasība pamatlietā nebūtu jāpieņem, jo neesot izpildīta viendabīguma prasība.

69. Šajā ziņā ir jānorāda, ka ne Direktīvā 93/13, ne Direktīvā 2009/22 nav paredzēts apstākļu "viendabīgums" kā nosacījums, lai izmantotu kolektīvās tiesiskās aizsardzības mehānismus. Direktīvas 93/13 7. panta 3. punktā ir atsauce uz materiālām prasībām par tautsaimniecības

[49] Skat. Nogler, L., un Reifner, U., "The Contractual Concept of Life-Time Contracts under Scrutiny", no: Ratti, L., *Embedding the Principles of Life Time Contracts*, Eleven International Publishing, Hāga, 2018, 3. lpp., kurā norādīts pamatvajadzību apmierināšanai noslēgto ilgtermiņa līgumu "cilvēciskais vai eksistenciālais" aspekts.

[50] Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2021. gada 10. jūnijs, *BNP Paribas Personal Finance* (C-609/19, EU:C:2021:469, 53. punkts).

nozares identiskumu un līguma noteikumu līdzīgumu. Tajā nav ietvertas procesuālas prasības, ka individuāliem prasījumiem ir jābūt zināmā pakāpē līdzīgiem, lai tiesā varētu celt kolektīvo prasību, jo tas ir valsts procesuālo tiesību jautājums. Lai gan Tiesa jau vairākkārt, ņemot vērā Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkta un 7. panta 1. punkta prasības, ir norādījusi, kādā veidā valsts tiesām ir jānodrošina, ka tiek ievērotas patērētājiem ar šo direktīvu piešķirtās tiesības, tomēr jāpatur prātā, ka principā Savienības tiesībās nav saskaņotu procedūru, kuras piemērojamas līguma noteikumu apgalvota negodīguma pārbaudei, un ka tāpēc saskaņā ar dalībvalstu procesuālās autonomijas principu tās ietilpst dalībvalstu iekšzemes tiesību sistēmā – tomēr ar nosacījumu, ka tās nedrīkst būt mazāk labvēlīgas par procedūrām, kuras attiecas uz dalībvalstu iekšzemes tiesībām pakļautām līdzīgām situācijām (līdzvērtības princips), un tās nedrīkst padarīt neiespējamu vai pārmērīgi grūtu patērētājiem Savienības tiesību aktos piešķirto tiesību īstenošanu (efektivitātes princips) [51].

70. Tādējādi valsts procesuālajās tiesībās var paredzēt, ka attiecīgo prasību "viendabīgums" ir nosacījums, kas nepieciešams, lai pieņemtu kolektīvo prasību negodīgu noteikumu pārbaudei. Tomēr, tā kā Direktīvas 93/13 7. panta 3. punktā ir paredzēts kolektīvajās tiesvedībās pārbaudīt tiesā līdzīgus noteikumus, viendabīguma prasība nebūtu jāinterpretē tādējādi, ka tiek prasīts, ka visiem apstākļiem attiecīgajā prasībā ir jābūt identiskiem. Ja kolektīvā prasība ietver vienas un tās pašas kategorijas atbildētājus, viena veida noteikumus, kas rada vienādas sekas, un viena veida tiesiskās attiecības, visi šie elementi varētu būt stingra norāde, ka prasības cēlonis ir pietiekami līdzīgs, lai šo kolektīvo prasību izskatītu. Ja ir iespējams objektīvi tiesiski izvērtēt standartizētos līguma noteikumus, nebūtu jāprasa ņemt vērā faktiskos un juridiskos aspektus, kas attiecas konkrēti uz katru līgumu un patērētāju, kuru ietekmē šie noteikumi.

71. Galu galā valsts tiesai ir pienākums noteikt, vai pamatlietā ir pietiekami liela līdzības pakāpe, lai varētu izskatīt kolektīvo prasību. Šajā ziņā tā var ņemt vērā, ka visas atbildētājas ir banku iestādes, visi strīdīgie noteikumi ir standartnoteikumi par procentu likmes minimumu, tiesiskās attiecības, kuru sastāvdaļa ir šie noteikumi par procentu likmes minimumu, ir hipotekārie līgumi un šo noteikumu sekas ir tādas, ka netiek pieļauta mainīgās procentu likmes pazemināšanās zemāk par noteiktu līmeni.

72. Ir lietderīgi norādīt, ka pat Direktīvā 2020/1828 – kas ir nozīmīgākais saskaņošanas piemērs kolektīvās tiesiskās aizsardzības jomā – nav saskaņoti visi tās reglamentēto pārstāvības tiesvedību aspekti. Atbilstoši minētās direktīvas 12. apsvērumam: saskaņā ar procesuālās autonomijas principu dalībvalstu ziņā būtu lemt par "individuālo prasību vajadzīgo līdzības pakāpi [..], lai lietu varētu pieņemt izskatīšanai kā pārstāvības prasību". Tomēr minētajā apsvērumā ir atgādināts par efektivitātes principa ierobežojumu, proti, ka "šādiem valsts noteikumiem nevajadzētu kavēt pārstāvības prasību procesuālā mehānisma efektīvu darbību, kā prasīts [Direktīvā 2020/1828]".

73. Pat ja Direktīva 2020/1828 nav piemērojama pamatlietā, tiesas sēdē dažas finanšu iestādes atsaucās uz šīs direktīvas transponēšanu valsts tiesībās, un, konkrētāk, – Vācijas un Itālijas tiesībās, kurās abās ir prasīts noteikts "viendabīgums" pārstāvības prasību kontekstā.

74. Lai arī pastāv valsts tiesiskais regulējums, kurš paredz "viendabīguma" prasību, šis fakts tomēr neļauj secināt, ka šīs prasības dēļ kolektīvās tiesiskās aizsardzības līdzeklis nav piemērots gadījumā, kad kolektīvā prasība ir vērsta pret daudzām finanšu iestādēm un attiecas uz daudziem

[51] Spriedums, 2022. gada 17. maijs, *SPV Project 1503* u.c. (C-693/19 un C-831/19, EU:C:2022:395, 55. punkts un tajā minētā judikatūra).

līgumiem. Būtiski ir izvērtēt, vai, izpildot viendabīguma prasību, tiek panākts, ka kolektīvajā prasībā ietverto situāciju līdzīgums, procesuālā ekonomija un kolektīvās tiesiskās aizsardzības efektivitāte ir pareizā līdzsvarā [52].

75. Dažas finanšu iestādes procesuālajos rakstos norādīja, ka tiesvedība ir grūti pārvaldāma. Tomēr Tiesai nav jāpārbauda tiesvedības empīriskie aspekti. Ja valsts tiesa uzskata, ka attiecīgās faktiskās un juridiskās situācijas ir tādas, ka ir iespējams veikt līguma noteikumu standartizētu izvērtējumu, tad šai tiesai ir jāveic nepieciešamie tiesas vadības pasākumi, lai varētu prasību izskatīt.

76. Tālab ir jāuzsver, ka ikvienai finanšu iestādei ir tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību tiesā neatkarīgi no tiesvedība apmēra. Tā kā Direktīvās 93/13 un 2009/22 nav tiesību normas, kurā skaidri būtu paredzēta efektīvu tiesību aizsardzības tiesā sistēma komersantam, tās ir jāinterpretē Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47. panta gaismā [53]. Katrai finanšu iestādei ir jābūt iespējai parādīt, ka tās standartizētā prakse izpilda pārskatāmības kritērijus.

77. Pēdējais jautājums, ko uzdod iesniedzējtiesa, ir par papildu sarežģītību, kas rodas šajā lietā saistībā ar to, ka prasībai par noteikuma izmantošanas izbeigšanu ir pievienota prasība atlīdzināt veiktos maksājumus, pamatojoties uz to, ka attiecīgais noteikums ir atzīts par negodīgu. Šajā ziņā ir jānorāda, ka sprieduma piespiedu izpildes metodes noteikšana kolektīvajās tiesvedībās ir valsts procesuālo tiesību jautājums. Iespējamās grūtības piespiedu izpildes posmā nav juridisks kritērijs, lai izslēgtu kolektīvās tiesiskās aizsardzības tiesvedības.

78. Ņemot vērā visus minētos apsvērumus, uzskatu, ka Direktīvas 93/13 4. panta 1. punkts, ciktāl tas attiecas uz visu līguma slēgšanas brīdī esošo apstākļu izvērtēšanu, un tās pašas direktīvas 7. panta 3. punkts, ciktāl tas attiecas uz līdzīgiem līguma noteikumiem, ir jāinterpretē tādējādi, ka valsts tiesai ir atļauts veikt līguma noteikumu pārskatāmības abstraktu izvērtējumu saistībā ar kolektīvo tiesvedību apstākļos, kad attiecīgā tiesvedība ir ierosināta pret ļoti daudzām finanšu iestādēm un ir iesaistīts liels skaits līgumu. Lai veiktu šo izvērtējumu, valsts tiesai ir jāpārbauda katras attiecīgās finanšu iestādes līgumslēgšanas un pirmslīguma standartprakse, ņemot vērā samērā informēta, uzmanīga un apdomīga vidusmēra patērētāja objektīvo standartu.

[52] Konkrētāk, Vācijas tiesību aktu gadījumā Vācijas tiesību normām ir izmantota Direktīvas 2020/1828 12. apsvērumā sniegtā iespēja un 2023. gada 8. oktobra *Gesetz zur gebündelten Durchsetzung von Verbraucherrechten* (Likums par patērētāju tiesību apvienoto piespiedu izpildi, turpmāk tekstā – "*VuDuG*") (2023. gada *BGB1*. I, Nr. 272) 15. pantā ir paredzēts konkrēts pieņemamības nosacījums, ka situācijām, uz kurām attiecas pārstāvības prasības par tiesisko aizsardzību, ir jābūt līdzīgām. Šis nosacījums paredz prasību, ka patērētāju tiesībām, uz kurām attiecas prasība, ir jābūt "*būtībā viendabīgām*" (precīzs termins vācu valodā ir "*im Wesentlichen gleichartig*"). Saskaņā ar *VuDuG* sagatavošanas darbiem (*Gesetzentwurf der Bundesregierung*, BT – Drs. 20/6520, 77. un 78. lpp.) attiecīgajiem patērētāju prasījumiem ir jābūt faktiski un juridiski pietiekami līdzīgiem, lai tiesa varētu lemt par daudziem prasījumiem vienā tiesvedībā. Tas nozīmē, ka tiesai nav plaši jākonstatē fakti faktu ziņā atšķirīgās lietās vai jāaplūko dažādi atšķirīgi juridiski jautājumi, kas rodas individuālās situācijās. Attiecīgajiem prasījumiem ir jābūt līdzīgiem tādā pakāpē, lai tiesa varētu veikt tiesību nosacījumu *shematisku* pārbaudi no faktiskā un juridiskā viedokļa un tai nebūtu individuāli jāizvērtē katrs gadījums atsevišķi. Saskaņā ar šiem sagatavošanas darbiem viendabīgums nenozīmē, ka attiecīgajiem līgumiem ir jābūt identiskiem vai noslēgtiem vienā laikposmā. Tajos ir noteikts, ka fakti ir līdzīgi, piemēram, "ja vairāki patērētāji ir noslēguši individuālus noguldījumu līgumus dažādos datumos, bet visos šajos dažādajos līgumos vai dažādu veidu līgumos ir iekļauts viens un tas pats standartnoteikums". Šādā kontekstā uzskatu, ka ir svarīgi norādīt, ka Vācijas tiesību aktos ir "*mīkstināts*" "viendabīguma" nosacījums likumdošanas procesā, pievienojot vārdu "būtībā". Šis mīkstinājums tika ieviests, lai *novērstu iespējamos iebildumus*, ko komersanti izteiktu saistībā ar dažu attiecīgo patērētāju individuālajām īpašībām vai individuālo uzvedību, lai traucētu celt pārstāvības prasības par tiesisko aizsardzību (skat. ieteikumus, ko likumdošanas procesā bija iesniegusi *Bundesrat* (Federālā padome, Vācija), BR-Drs. 145/1/23, 4. un 5. lpp.). Attiecīgi Vācijas tiesību aktos uzskatīts, ka termins "būtībā viendabīgs" ir pietiekami atvērts, lai gūtu atbilstīgus rezultātus katrā konkrētajā gadījumā.

[53] Spriedums, 2016. gada 21. decembris, *Biuro podróży "Partner"* (C-119/15, EU:C:2016:987, 26. punkts).

Par otro jautājumu

79. Ar otro jautājumu iesniedzējtiesa būtībā vaicā, vai pārskatāmības abstrakta pārbaude no vidusmēra patērētāja skatpunkta ir saderīga ar Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktu un 7. panta 3. punktu apstākļos, kad ir celta kolektīvā prasība, kurā iesaistītas ļoti daudzas finanšu iestādes, liels skaits dažādu līgumu un patērētāju un ja attiecīgie noteikumi bija iekļauti līgumos ilgu laikposmu.

80. No otrā prejudiciālā jautājuma, kā arī no rīkojuma par prejudiciālā jautājuma uzdošanu izriet, ka iesniedzējtiesai ir šaubas, vai ir iespējams noteikt "vidusmēra" patērētāja jēdzienu tādas kolektīvās prasības kontekstā, kurai ir lietas "kvantitatīvas" iezīmes pamatlietā. Konkrētāk, iesniedzējtiesa ir norādījusi, ka kolektīvā prasība ietver: pirmkārt, daudzas dažāda lieluma un atšķirīgu struktūru finanšu iestādes, kas darbojas atšķirīgās ģeogrāfiskās teritorijās (sākot no mazām vietējām krājkasēm līdz pat dažām lielām Eiropas bankām, kas darbojas starptautiskā līmenī), otrkārt, dažādus līgumslēgšanas modeļus, ko izmanto katra finanšu iestāde, treškārt, ilgstošu attiecīgo noteikumu izmantošanu un, ceturtkārt, dažādas, grūti standartizējamas patērētāju grupas, piemēram, patērētājus, kuru hipotēkas tiesības ir aizstātas ar aizdevumiem, ko piešķīruši mājokļu attīstītāji, patērētājus, kas kvalificējas sociālo mājokļu programmām vai valsts mājokļu pieejamības programmām, pamatojoties uz noteiktām vecuma grupām, vai patērētājus, kas saņem aizdevumu, pamatojoties uz savu nodarbošanos (piemēram, ierēdņi vai noteiktu uzņēmumu darbinieki).

81. Saistībā ar vidusmēra patērētāja jēdzienu jau pirmā jautājuma analīzes kontekstā [54] iepriekš bija norādīts, ka pārskatāmības prasības ievērošana ir jānoskaidro attiecībā pret samērā informēta, uzmanīga un apdomīga vidusmēra patērētāja *objektīvo standartu* [55]. Uzskatāms, ka šis standarts tostarp nevar atbilst nedz patērētājam, kas būtu mazāk informēts nekā šis vidusmēra patērētājs, nedz arī patērētājam, kas būtu informētāks par vidusmēra patērētāju [56].

82. Premisa par vidusmēra patērētāja objektīvo standartu Direktīvas 93/13 kontekstā ir balstīta uz Direktīvas 93/13 2. panta b) punktā noteikto jēdzienu "patērētājs". No šā jēdziena izriet, ka ar šo direktīvu piešķirtā aizsardzība ir atkarīga no nolūkiem, kādos fiziskā persona darbojas, proti, nolūkiem, kas nav saistīti ar tās amatu, uzņēmējdarbību vai profesiju, nevis tikai no šīs personas īpašām zināšanām [57]. Pamatojoties uz šo premisu, Tiesa ir nospriedusi, ka apstāklis, ka fiziskā persona, kas noslēgusi līgumu ar banku, ir šīs bankas darbinieks, pats par sevi nav šķērslis, lai šī persona tiktu kvalificēta par patērētāju Direktīvas 93/13 2. panta b) punkta izpratnē [58].

83. Tā kā īpašas zināšanas, kas patērētājam varētu būt individuālas tiesvedības kontekstā, nevar būt pamatojums atkāpei no vidusmēra patērētāja standarta, tieši tāpat tas ir arī attiecībā uz dažādu patērētāju individuālajām īpašībām kolektīvo tiesvedību kontekstā. Vidusmēra patērētāja objektīvais jēdziens atbilst standartizētai līgumslēgšanai neatkarīgi no iesaistīto patērētāju raksturojuma vai to skaita.

[54] Skat. šo secinājumu 46. punktu.

[55] Spriedums, 2023. gada 21. septembris, *mBank* (Polijas nepieļaujamu līguma noteikumu reģistrs) (C-139/22, EU:C:2023:692, 61. un 66. punkts).

[56] Turpat, 66. punkts.

[57] Turpat, 67. punkts.

[58] Turpat, 69. punkts.

84. Kā būtībā norādīja *ADICAE* mutvārdu apsvērumos, patērētāju vecuma, izglītības līmeņa vai nodarbošanās atšķirības nevar uzskatīt par izšķirošu kritēriju, lai diferencētu šos patērētājus un lai veidotu dažādas patērētāju grupas. Šāds apgalvojums ir pareizs, ja attiecīgās fiziskās personas rīkojas nesaistīti ar savu amatu, uzņēmējdarbību vai profesiju [59].

85. Saistībā ar finanšu iestāžu atšķirībām un dažādiem līgumslēgšanas modeļiem, ko izmantoja šīs finanšu iestādes, neuzskatu, ka šīs atšķirības varētu ietekmēt vidusmēra patērētāja jēdzienu. Kā iepriekš norādīts pirmā jautājuma analīzē, kontekstā ar abstraktu pārskatāmības pārbaudi pārbaude tiesā netiek koncentrēta uz katru līgumu un katru patērētāju. Pārbaude tiesā ir vērsta uz līgumslēgšanas un pirmslīguma standartpraksi, ko piekopis katrs pārdevējs vai piegādātājs attiecībā uz vidusmēra patērētāju, veicinot un piedāvājot līgumu [60]. Tad katram pārdevējam vai piegādātājam (pamatlietā – katrai finanšu iestādei) jāpierāda, ka tā īstenotā prakse atbilst pārskatāmības prasībām.

86. Polijas valdība savos apsvērumos norādīja, ka ir iespējams atsaukties uz dažādiem vidusmēra patērētāju veidiem, lai novērtētu dažādas līgumu grupas. Minētā valdība piedāvāja uzskatīt: ja kredīta līgums ir noslēgts saskaņā ar konkrētu modeli, kas paredzēts konkrētai patērētāju grupai, vidusmēra patērētāja jēdziens atbilst vidusmēra dalībniekam, kas ietilpst šajā grupā, ar kuru tika noslēgti līgumi.

87. Galu galā tieši valsts tiesai ir jāvada tiesvedība un jānosaka katrā gadījumā atbilstošie rīki, kā to darīt. Ja šī tiesa uzskata, ka prasības faktiskie un juridiskie apstākļi ataino standartpraksi un ka patērētāju klasificēšana dažādās grupās veicina šo izvērtējumu, tai ir jāļauj to darīt. Tomēr jāatgādina, ka jēdziens "vidusmēra patērētājs" nav saistīts ar katra patērētāja zināšanām vai spējām. Tādējādi kolektīvajā tiesvedībā iesaistīto patērētāju klasifikāciju nedrīkst veikt, pamatojoties uz kritērijiem, kas ir pretrunā vidusmēra patērētāja objektīvajam standartam. Tāpēc nav iespējams izveidot apakšgrupas, pamatojoties uz nošķirumu pēc patērētāju zināšanu līmeņa, pēc to vecuma vai profesijas (ja tie rīkojas nolūkos, kas nav saistīti ar viņu amatu vai profesiju). Turklāt izmantotie līgumslēgšanas modeļi var būt nošķirošs elements tikai tad, ja šis elements reāli ietekmē tāda vidusmēra patērētāja jēdzienu, kurš slēdz konkrēta veida līgumu. Ja patērētāja spēju saprast konkrētās sekas, ko rada noteikuma par procentu likmes minimumu izmantošana, neietekmē izmantotā līguma veids, tad šis līguma veids nevar būt kritērijs, lai nošķirtu vienas patērētāju grupas no visām citām.

88. Pēdējais problēmjautājums, ko rosinājusi iesniedzējtiesa, ir saistīts ar to, kāda nozīme ir laikam, kas pagājis kopš vidusmēra patērētāja jēdziena piemērošanas.

89. Patiesi, uztvere mainās līdz ar laiku. Tiesas sēdē mums tika atgādināta sengrieķu doktrīna par pastāvīgām izmaiņām, ko bija paudis Hēraklīts, proti, "viss plūst, viss mainās" [61].

90. Tālab vidusmēra patērētāja jēdzienam, kā to Komisija norādīja tiesas sēdē, ir jābūt zināmā mērā stabilam, lai sniegtu tiesisko drošību. Tas, ka uztvere laika gaitā kopumā attīstās, vēl nav pietiekami, lai pierādītu, ka vidusmēra patērētāja izpratne par attiecīgo līguma noteikumu ir mainījusies. Ir jānosaka, vai ir bijis kāds konkrēts notikums, kas *ievērojami* mainījis to, kā vidusmēra patērētājs uztver noteikumus par procentu likmes minimumu. Šajā ziņā īpaši būtiskas varētu būt tiesiskā regulējuma izmaiņas vai nozīmīgs spriedums par attiecīgo noteikumu.

[59] Pretējā gadījumā attiecīgajām fiziskajām personām nebūtu piemērojama aizsardzība, ko paredz Direktīva 93/13 (skat. šo secinājumu 82. punktu).

[60] Skat. šo secinājumu 61. punktu.

[61] Sengrieķu valodā "*τα πάντα ῥεῖ, μηδέποτε κατά τ'αυτό μένειν*" burtiski nozīmē "viss plūst, nekas nepaliek nemainīgs".

91. Pamatlietā laika posms no brīža, kad attiecīgie līgumi tika parakstīti, līdz procentu likmju kritumam, šķiet, nav būtisks vai nav pietiekams, lai ietekmētu vidusmēra patērētāja jēdzienu. Kā tiesas sēdē norādīja Spānijas valdība, 2010. gadā (pirms procentu likmju straujā krituma) vidusmēra patērētājs nezināja par noteikumiem par procentu likmes minimumu vairāk nekā vidusmēra patērētājs 2000. gadā. Proti, kamēr straujā procentu likmju krituma dēļ netika iedarbināti noteikumi par procentu likmes minimumu, tam, ka šādi noteikumi līgumos bija ietverti, nebija praktisku seku.

92. Tāpēc man šķiet, ka jautājums, kas drīzāk ir jāaplūko, ir nevis, cik daudz laika ir pagājis, bet gan, vai pret vidusmēra patērētāju, kurš noslēdzis aizdevuma līgumu pēc 2009. gada vai 2010. gada, būtu jāattiecas atšķirīgi salīdzinājumā ar vidusmēra patērētāju, kurš noslēdzis aizdevuma līgumu pirms šī datuma. Šajā ziņā tieši valsts tiesai ir jānosaka, vai procentu likmju kritums ir izraisījis to, ka ir radusies izpratne par noteikumiem par procentu likmes minimumu, un vai finanšu iestādes ir mainījušas savu praksi un ir izpildījušas pārskatāmības prasības. Valsts tiesai ir arī jāizvērtē, vai patērētāju uztverē par šo noteikumu likumību valdīja neskaidrība pirms šo noteikumu izvērtējuma tiesā. Minētā tiesa varētu arī izvērtēt, vai pašas pasludinātajam 2013. gada 9. maija spriedumam, kurā atzīts, ka noteikumi par procentu likmes minimumu principā ir likumīgi, bet nepārskatāmi un negodīgi, ir bijusi kāda nozīme, lai no šī datuma mainītos uztvere. Tas galu galā ir jānoskaidro valsts tiesai.

93. Ņemot vērā minētos apsvērumus, uzskatu, ka pārskatāmības abstrakta pārbaude no vidusmēra patērētāja skatpunkta ir saderīga ar Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktu un 7. panta 3. punktu. Vidusmēra patērētājs ir objektīvs izvērtēšanas standarts attiecībā pret līguma standarta noteikumiem neatkarīgi no iesaistīto patērētāju raksturojuma vai to skaita. Tas, ka kolektīvā prasība, kas celta pamatlietā, attiecas uz ļoti daudzām finanšu iestādēm, lielu dažādu līgumu un patērētāju skaitu un ka attiecīgie noteikumi līgumos bija iekļauti ilgstoši, neietekmē pašu vidusmēra patērētāja jēdzienu.

V. Secinājumi

94. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, iesaku Tiesai uz *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa, Spānija) prejudiciālajiem jautājumiem atbildēt šādi:

1) Padomes Direktīvas 93/13/EEK (1993. gada 5. aprīlis) par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos 4. panta 1. punkts, ciktāl tas attiecas uz visu līguma slēgšanas brīdī esošo apstākļu izvērtēšanu, un tās pašas direktīvas 7. panta 3. punkts, ciktāl tas attiecas uz līdzīgiem līguma noteikumiem,

   ir jāinterpretē tādējādi, ka valsts tiesai ir atļauts veikt līguma noteikumu pārskatāmības abstraktu izvērtējumu saistībā ar kolektīvo tiesvedību apstākļos, kad attiecīgā tiesvedība ir ierosināta pret ļoti daudzām finanšu iestādēm un ir iesaistīts liels skaits līgumu. Lai veiktu šo izvērtējumu, valsts tiesai ir jāpārbauda katras attiecīgās finanšu iestādes līgumslēgšanas un pirmslīguma standartprakse, ņemot vērā samērā informēta, uzmanīga un apdomīga vidusmēra patērētāja objektīvo standartu.

2) Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkts un 7. panta 3. punkts

ir jāinterpretē tādējādi, ka ar tiem ir saderīga pārskatāmības abstrakta pārbaude no vidusmēra patērētāja skatpunkta. Vidusmēra patērētājs ir objektīvs izvērtēšanas standarts attiecībā pret līguma standarta noteikumiem neatkarīgi no iesaistīto patērētāju raksturojuma vai to skaita. Tas, ka kolektīvā prasība, kas celta pamatlietā, attiecas uz ļoti daudzām finanšu iestādēm, lielu dažādu līgumu un patērētāju skaitu un ka attiecīgie noteikumi līgumos bija iekļauti ilgstoši, neietekmē pašu vidusmēra patērētāja jēdzienu.